

jarenlange verwaarlozing, waarop alleen de rubber een uitzondering vormde, omdat het niet-tappen gunstig was voor de bomen. Van alle bevolkingshandelsgewassen ging de peper op Zuid-Sumatra voor 75% en op Banka voor 99% te niet . . . Van de kapok-aanplant werd 30% geveld en ging de rest achteruit. Van de koffie op Zuid-Celebes ging de helft door verwaarlozing verloren.

De Westerse landbouwondernemingen werden praktisch geheel gesloten. De eenjarige cultures, zoals de suikercultuur, werden vrijwel geheel stopgezet . . . Veel ondernemingsaanplanten van meerjarige gewassen gingen verloren, omdat de tuinen door de plaatselijke bevolking gekapt en voor de voedsellandbouw in gebruik werden genomen. Het zwaarst getroffen werden de thee- en koffieaanplantingen, waarvan resp. 30% en 25% verloren ging. Van de oliepalm- en rubberaanplantingen werd resp. 14% en 10% gekapt. Slechts de kinacultuur bleef geheel intact' -

de Japanners hadden kinine nodig voor de bestrijding van de malaria onder hun burgers en militairen.

'De veestapel nam in de oorlogsjaren met ongeveer de helft af . . . De vissersvloot ging voor 30% verloren. Er ontstond bovendien een groot gebrek aan allerlei vistuig.'

Tenslotte werd, aldus Burger, van de bossen op Java veel vernield en ging in de vijf jaren '42-'47 meer bos verloren dan er in de voorafgaande vijf-en-veertig jaren was bijgeplant. De ontbossing had de erosie bevorderd en die erosie was op haar beurt nadelig geweest voor de landbouw; trouwens, de werkzaamheden welke het Nederlands gouvernement juist ten behoeve van die landbouw ter hand had genomen, waren in de Japanse tijd gestaakt.

Treffende cijfers! En misschien is Burgers cijfer voor de daling van de rijstproductie wel het treffendst: een daling van de productie van het belangrijkste volksvoedsel met bijna een derde. Wel te verstaan: dat betekende niet dat iets meer dan de vroegere twee-derde aan de bevolking ter beschikking stond, want van die twee-derde moet men nog het gedeelte aftrekken dat door de Japanners werd gevorderd.

Voor al het overbevolkte Java¹ was de voedselvoorziening der inheemsen ook in de jaren '37-'41 nogal precair geweest - wij denken dan niet aan de *dessa*-bewoners maar eerder aan diegenen voor wie er

¹ Wij vermelden in dit verband dat de transmigratie van Javanen naar Zuid-Sumatra in mei '43 werd hervat: daarheen vertrokken toen ruim 100 gezinnen. Of er ook later groepen zijn vertrokken, is niet bekend.